

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXVIII, СВ. 1

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXVIII, No. 1

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović, Dr Sreto Tanasić,
Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov, Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2022

ISSN 0350–185X
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ
књ. LXXVIII, св. 1

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Ремейић, др Јелица Стојановић, др Срејто Танасић,
др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов, др Викјор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2022

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

808

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ = South slavic philologist / главни уредник Рајна Драгићевић. - [Штампано изд.]. - Књ. 1, св. 1/2 (1913) ; књ. 2, св. 1/2 (1921)-књ. 11 (1931) ; књ. 12 (1933)-књ. 17 (1938/1939) ; књ. 18, св. 1/4 (1949/1950)- . - Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1913; 1921-1931; 1933-1939; 1950- (Београд : Вірограф comp). - 24 cm

Полугодишње. - Друго издање на другом медијуму: Јужнословенски филолог (Online) = ISSN 2406-0763
ISSN 0350-185X = Јужнословенски филолог
COBISS.SR-ID 615183

Секретар Уређивачког одбора
др Владан Јовановић

Рецензенти

др Ивана Антонић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Рајна Драгићевић (Филолошки факултет, Београд), dr Irina Dulebová (Univerzita Komenského, Bratislava), др Валерия С. Ефимова (Институт славяноведения РАН, Москва), др Драгана Вељковић Станковић (Филолошки факултет, Београд), др Биљана Марић (Филолошки факултет, Београд), др Софија Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд), др Борис Ю. Норман (Белорусский государственный университет, Минск), др Људмила Поповић (Филолошки факултет, Београд), др Лариса В. Раџиурская (Университет Лобачевского, Нижний Новгород), др Слободан Реметић (Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука), др Владислава Ружић (Филозофски факултет, Нови Сад), др Срето Танасић (Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука), dr Branko Tosovic (Karl-Franzens-Universität, Graz), др Анатолий А. Турилов (Институт славяноведения РАН, Москва).

Ово издање финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2022-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 29. марта 2022.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура: Дивна Продановић

Коректура резимеа на руском: Стефан Милошевић

Коректура резимеа на енглеском: дрТатјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу: Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа: Вірограф comp d.o.o., Атанасија Пуље 22, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Студије и расправе

Роман Н. Кривко: Иерусалимски тип служебной минеи в южнославянской письменности XIV–XV вв.	9
Роман Н. Кривко: Служабни минеј јерусалимског типа у јужнословенским рукописима XIV–XV века	46
Roman N. Krivko: Service Menaion of the Jerusalem Type in the South Slavic Manuscripts of the 14 th –15 th Centuries	47
Драгана В. Станковић: Употреба беспредлошких генитива у говору младих Врањанаца	49
Драгана В. Станкович: Употребление беспредложного родительного падежа в речи молодых людей из г. Вранье	76
Dragana V. Stanković: Use of Genitive without Prepositions in the Spoken Language of Youth from Vranje	77
Лиљия Р. Дускајева, Любовь Ю. Иванова: Гипертекст одной новости в медиалингвистическом преломлении	79
Лилија Р. Дускајева, Љубов Ј. Иванова: Хипертекст новинске вести кроз призму медијске лингвистике	100
Lilija R. Duskajeva, Lyubov Y. Ivanova: The Hypertext of a News Item through the Prism of Media Linguistics	100
Венера Г. Фатхутдинова: Структура и семантика производных глаголов поведения в русском языке	103
Венера Габдулхаковна Фатхутдинова: Структура и семантика изведених глагола понашања у руском језику	118
Venera Gabdulkhakovna Fatkhutdinova: Structure and Semantics of Derived Verbs of Behaviour in the Russian Language	119
Гордана Р. Штасни: О транскатегоризацији и псеудотранскатегоризацији у домену простора	121
Гордана Р. Штасни: О транскатегоризацији и псеудотранскатегоризацији в пространственной сфере	143
Gordana R. Štasni: About Transcategorisation and Pseudotranscategorisation in the Domain Space	145
Душка Б. Кликовац: О природи значења везника <i>док</i> кад означава супротност (контраст)	147
Душка Б. Кликовац: О природи сојуза <i>док</i> при означенију противопостављенија (контраста)	163
Duška B. Klikovac: On the Nature of the Conjunction <i>dok</i> ('while') Denoting Opposition (Contrast)	165

Миливој Б. Алановић: Један тип допунске <i>кад</i> -клаузе	167
Миливој Аланович: Один тип придаточного <i>кад</i> -предложения	187
Milivoj Alanović: Ergänzungssatz mit subjunktor <i>kad(a)</i>	187

Некролози

Академик Предраг Пипер (1950–2021) (Рајна Драгићевић)	189
Wiesław Boryś (1939–2021) (Марта Бјелетић)	199
Дорин Гамулеску (1936–2021) (Биљана Сикимић)	203
Олга Недељковић (1937–2021) (Виктор Савић)	207

Хроника

Међународни округли сто <i>Александар Невскиј и Савва Сербскиј: подвиг и свјатост в языке, литературе, культуре, истории.</i> Институт славјанској культуры Россійскогo государственного университета им. А. Н. Косыгина и Институт славјановедения РАН. Москва, 24. новембар 2021. г. (Ружица Левушкина) . .	213
Научни скуп <i>Актуелна питања лексикологије и лексикографије српског језика.</i> Андрићев институт. Андрићград, 8–10. октобар 2021. г. (Наташа М. Миланов)	217
Научни скуп <i>Актуелна питања српског правописа: Нови прилози српском правопису 2.</i> Матица Српска, Нови Сад, Одбор за стандардизацију српског језика, Београд, 23. октобар 2021. г. (Слободан Б. Новокмет)	225

Прикази и критика

Т. И. Вендина. <i>Антропологија диалектног слова.</i> Москва – Санкт-Петербург: РАН, Институт славјановедения, 2020, 682 стр. (Софија Милорадовић)	233
Татјана Трајковић, Надежда Јовић (ур.). <i>На темељима народних говора: зборник радова посвећен проф. др Јордани Марковић поводом одласка у пензију.</i> Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2020, 739 стр. (Бранкица Ђ. Марковић)	243

Наташа Миланов. <i>Српски лексички фонд из угла њолисемије: глаголи, именице, њридеви</i> . Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 465 стр. (Милица Љ. Стојановић)	253
Милош Ковачевић. <i>Србистички огледи</i> . Источно Ново Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2021, 291 стр. (Миланка Бабић)	263
Илијана Чутура. <i>Међуоднос њрилога и њрилошких израза у савременом српском језику</i> . Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 2020, 295 стр. [електронско издање] (Милош Ковачевић)	275
Драгана Вељковић Станковић, Ивана Ђорђевић. <i>Меѡафоре и аналогије у настѡави српског језика – когнитивни ѡписи</i> . Београд: Јасен, 2021, 395 стр. (Јована Б. Јовановић)	284
Paweł Kowalski (ed.). <i>Słowotwórstwo w przestrzeni komunikacyjnej</i> . Warszawa: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2021, 372 стр. (Катарина Митрићевић-Штепанек) . . .	295
Мотоки Номати и Сиори Киёсава (ред.). <i>Грамматика в обществе, общество в грамматике: исследования по нормативной грамматике славянских языков</i> . Москва: Центр славянско-евразийских исследований Хоккайдского университета, Издательский дом ЯСК, 2021, 304 стр. (Срето З. Танасић)	303

Библиографија

Библиографија за 2020. годину расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској (Ана В. Голубовић)	309
---	-----

Регистри

Регистар кључних речи LXXVIII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	427
Регистар имена LXXVIII књиге <i>Јужнословенског филолога</i> , св. 1	429
Напомена	451

WIESŁAW BORYŚ

(4. јануар 1939 – 29. новембар 2021)

Чувени пољски етимолог Вјеслав Бориш преминуо је 29. новембра прошле године у Кракову, у својој 83. години. Иза себе је оставио вредан стваралачки опус којим је трајно обогатио ризницу славистичке науке. Радио је предано и озбиљно током целог живота, све до самог краја. Његов последњи рад посмртно је објављен у 100. броју *Зборника Маџице српске за славистику* – иако болестан, одазвао се позиву Уредништва да својим прилогом увелича јубиларни број часописа.

Вјеслав Бориш је дипломирао на Катедри за словенску филологију Јагелонског универзитета 1961. године и по основном образовању је био сербокроатиста. Четврт века доцније (1986) постао је предавач на Катедри за хрватску, српску и словеначку филологију истог универзитета, радећи најпре као ванредни, а затим и као редовни професор све до 2009. године. У том периоду је извео велики број младих слависта и био ментор неколико десетина дипломских и магистарских радова.

Његово прво радно место након завршетка студија, које је одредило читава његова каријеру, био је Завод за славистику Пољске академије наука (данас Институт за славистику ПАН), где је био ангажован на изради старопољског речника (*Słownik staropolski* IV–V, 1963–1969) и где је „испекао лексикографски занат“. Године 1969. прелази у Радионицу прасловенског речника и ту остаје (од 1986. као њен руководилац) до краја свог радног века 2014. године. Учествујући у писању прасловенског речника од његовог првог тома (*Słownik prasłowiański* I–VIII–, 1974–2001–), млади сербокроатиста стасаће у будућег врсног етимолога, а словенска етимологија постаће његово основно и трајно опредељење.

Боришева заоставштина у великој мери одсликава ширину истраживачког поља словенске етимологије, а уједно и лакоћу с којом се он по том пољу кретао.

Као сербокроатисту, највише су га занимали чакавски говори, о чему сведочи већ и тема његовог магистарског рада: *Budowa słowotwórcza rzeczowników w tekstach czakawskich XV i XVI w.* (1969). Године 1986.

објављује монографију *Studia nad dialektem czakawskim Juraja Križanicia. Akcentuacja rzeczowników*. Своје бројне радове посвећене етимологији појединачних чакавских речи објединио је у књизи *Czakawskie studia leksykalne. Dziedzictwo prasłowiańskie w słownictwie czakawskim* (1999). Чакавски дијалекат, као један од периферних словенских дијалеката, привлачио га је пре свега због своје архаичности. У њему су, наиме, сачуване многе старе лексеме наслеђене из прасловенског периода, непознате осталим српско-хрватским говорима, које неретко имају паралеле само на другим, често веома удаљеним словенским територијама. Из тог разлога Бориш је у више наврата истицао потребу да се приступи изради етимолошког речника чакавског дијалекта.

У сталној потрази за архаичном реликтном лексиком, Бориш је са једног јужног периферног дијалекта прешао на један северни – кашупски. Нижу се радови посвећени кашупским лексемама и полако сазрева идеја о кашупском етимолошком речнику. У тај подухват упустио се заједно са Ханом Поповском-Таборском, познатим пољским кашубологом, и њихов вишегодишњи заједнички труд изнедрио је коауторски *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny I–VI* (1994–2010). У тренутку када се појавио његов први том, био је то први етимолошки речник једног словенског дијалекта (кашупски је тек 2005. године у Пољској добио статус регионалног језика). Вјеслав Бориш и Хана Поповска-Таборска објавили су још једну коауторску монографију: *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim* (1996). У њој је дата свеобухватна и детаљна анализа кашупског лексичког фонда а истовремено су кроз призму лексике осмотрене и многе друге језичке појаве.

Библиографија Вјеслава Бориша броји око 200 научних радова. Поред чакавских и кашупских речи, он се у тим радовима бавио лексиком и осталих словенских језика и дијалеката, као и лексиком прасловенског језика. Избор из поменутих радова објавио је у књизи *Etymologie słowiańskie i polskie. Wybór studiów z okazji 45-lecia pracy naukowej* (2007). За нас су свакако најинтересантнији прилози у којима је дао етимологију неких српских, махом дијалекатских речи, као што су нпр. именице *жамља* „свежањ, снопић“, *звоно* „нарочито исечено парче рибе или меса“, *коњ* „ждреб, коцка“, *џрења* „плесан“, *саји* „задњи део коњских леђа“ и *џремесла* „трбушна опна“, глаголи *грушаји* „пропасти кроз лед“, *исџрињаји* „изгубити чврстину, ослабити“, *комоњији се* „поносити се, правити се важан“, *људији* „сређивати, чистити“ и *сејаји се* : *себаји се* „трзати се“, придеви *исџрел*, *-ла*, *-ло* „сасушен, спарушен (о воћу, поврћу)“ и *слуџан* „са неким телесним или психичким недостатком, ружан“.

Бориш је, са себи својственим аутоироничним хумором, говорио да је неке радове написао само да би показао да уме да пише и на дру-

ге теме осим етимологије. То је, наравно, далеко од истине, будући да су га од самих почетака бављења науком интересовали проблеми творбе, о чему сведочи и његова докторска дисертација *Prefiksacja imienna w językach słowiańskich* (1975), као и низ радова и студија посвећених деривацији, углавном на материјалу српско-хрватског језика, нпр. *Przyrostek -ac i pochodne w dialekcie czakawskim* (1967), *Szkiec derywacji sufiksalnej rzeczowników w gwarze kastawskiej* (1968), *Collectiva w gwarach serbsko-chorwackich* (1972), *Prasłowiańskie prefiksy imienne pa-, pra-, są-, q- w języku serbsko-chorwackim* (1973), *Iz derivacji imenica u izwornim srednjovekovnim srpskim spomenicima* (1985), *Hybrydalne formacje słowotwórcze w dialektach serbsko-chorwackich* (1986). У својим радовима Бориш се бавио и питањем ареала појединих (пра)словенских речи, унутарсловенским и јужнословенско-балтским изоглосама, тематским групама речи (анатомска лексика, називи музичких инструмената, топографски термини, лексика из области земљорадње). Све његове радове карактерише одмереност, прецизност, строго уважавање чињеница и документованост изнетих претпоставки, као и сведеност стила.

Круну Боришевог прегнућа и његов најзначајнији допринос славистици свакако представљају (ко)ауторска лексикографска остварења. Поред поменутог прасловенског речника у чијој је изради учествовао као члан ауторског колектива и кашупског етимолошког речника писаног са Ханом Поповском-Таборском, ту је и *Słownik etymologiczny języka polskiego* (2005), где је он једини аутор. Написао је тај речник са циљем да најновија знања о пореклу речи основног лексичког фонда савременог пољског књижевног језика учини доступним свим потенцијалним читаоцима, како стручњацима, тако и „обичним“ говорницима пољског језика. Одлучио се на тај корак, између осталог, и због тога што је последњи комплетан тј. завршен етимолошки речник пољског језика био онај Брикнеров, објављен далеке 1927. године.

За свој допринос науци Вјеслав Бориш је добио бројне награде и признања. Био је дописни члан Пољске академије наука и Хрватске академије знаности и умјетности.

Иза свих горепомнутих чињеница стоји – човек. Младић којег у средњој школи подједнако занимају и природни и друштвени предмети (математика, хемија, историја, пољски језик), који страсно чита све што му дође до руку, који жели да студира туркологију. На матури као награду добија „Историјску граматику пољског језика“ тројице аутора (Z. Klemensiewicz, T. Lehr-Spławiński, S. Urbańczyk), а од друга на поклон „Граматику хрватског или српског језика“ Јулија Бенеша, па се можда и због тога ипак одлучује за студије славистике. На предавањима из књижевности сусреће се са стваралаштвом Марка Марулића и ту се рађа његова љубав према чакавини, коју је пасионирано проучавао целог

живота. Привлаче га Хрватска, Босна, Србија – њихова култура, обичаји, језик, писменост. Још као студент путује на Јадранско море, у Босну, Херцеговину, по први пут посећује Дубровник, Задар, Сарајево, Загреб. Током живота у више наврата се враћао овим просторима.

Професора Бориша упознала сам крајем 1988. године, приликом његове посете Институту за српски (тада српскохрватски) језик САНУ. Већ почетком 1990, као стипендиста Владе Републике Пољске и новопечени сарадник Етимолошког одсека, обрела сам се у Радионици прасловенског речника у Кракову. Био је то „дар с неба“ за једног почетника. На располагању ми је стајала огромна етимолошка библиотека с којом је тек требало да се упознам, видела сам како изгледа картотека прасловенског речника, присуствовала сам састанцима колектива на којима се расправљало о појединим одредницама, похађала сам бројна предавања на факултету и упознала многе знамените слависте. Прагматичан какав је био, професор Бориш је сматрао да би најкорисније било да током свог боравка у Кракову напишем један етимолошки рад. Писање тог рада под његовим руководством – мог првог научног рада – и данас сматрам својим најдрагоценијим професионалним искуством. Професору Боришу дугујем још једну ствар. Знајући колико је наша терминологија сродства богата и разграната, предложио је да то буде тема мог магистарског рада, да он не би морао да се мучи припремајући за студенте предавања о родбинским називима. Била је то, наравно, још једна од његових шала на сопствени рачун, а мени драга успомена на дивног човека и учитеља.

*Марија Бјелећих**

* marta.bjeletic@isj.sanu.ac.rs
marta.bjeletic@gmail.com